

Psikolojik Danışman Eğitiminde

Süpervizyon Kılavuzu

Mustafa Kemal YÖNTEM

Yusuf SARIKAYA

Mustafa AYDOĞAN

Mustafa Kemal YÖNTEM - Yusuf SARIKAYA - Mustafa AYDOĞAN

Psikolojik Danışman Eğitiminde SÜPERVİZYON KILAVUZU

ISBN 978-625-7582-97-1

DOI 10.14527/9786257582971

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Kasım 2021, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Mustafa Kemal YÖNTEM

2006 yılında lisans, 2013 yılında yüksek lisans ve 2017 yılında doktorasını tamamlayan Yöntem, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli kurumlarda 7 yıl okul psikolojik danışmanı olarak görev aldıktan sonra 2013 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlamıştır. Yöntem, 2018 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi olarak göreve başlamıştır. 2021 yılında Doç. Dr. olarak görev yapmaya devam eden Yöntem aynı zamanda anabilim dalı başkanlığı görevini yürütmektedir. 2019-2020 eğitim öğretim yılında ABD Kent State Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak görev alan Yöntem bu süreçte post doktora araştırması kapsamında Prof. Dr. Marty Jencius ile birlikte Türkiye ve ABD'de psikolojik danışman süpervizyonu üzerine araştırma ve incelemelerde bulunmuştur. Bu süreçte aynı üniversitede görev yapan Kariyer Yapılandırma Kuramı'nın kurucusu Prof. Dr. Mark Savickas'tan Kariyer Danışmanlığı, Prof. Dr. Steven R. Brown'dan Q metodolojisi eğitimlerini almıştır. Yöntem ayrıca American Psychological Association (APA) ve Academy of Cognitive Therapy onaylı 100 saatlik Bilişsel Davranışçı Terapi eğitimi, ABD-Seattle Gottman Institute'den Gottman Çift Terapisi eğitimi gibi akredite eğitimler almıştır. Yöntem psikolojik danışman eğitiminde süpervizyon, bilişsel davranışçı terapi, kültüre duyarlı psikolojik danışma ve aile danışmanlığı konularında çalışmalarına devam etmektedir.

ORCID No: 0000-0001-7620-0971

Yusuf SARIKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf SARIKAYA, 2005 yılında Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünden lisans derecesi ile mezun oldu. Sonrasında yaklaşık 10 yıl süreyle Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı rehberlik ve araştırma merkezlerinde çalıştı. Çalışma deneyimi süresince çocuk ve ergenlerle bireysel ve grup çalışmaları yapma fırsatı yakaladı. Yüksek lisans eğitimini 2013 yılında ve doktora eğitimini ise 2017 yılında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında tamamladı. 2018 yılından itibaren Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında çalışmaktadır. Dr. Sarıkaya aktif olarak süpervizyon vermekte ve süpervizyon konusunda akademik çalışmalar yapmaktadır.

ORCID No: 0000-0003-3057-3718

Mustafa AYDOĞAN

Mustafa Aydoğan ABD Ohio Eyaleti John Carol University Department of Counseling programında öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Aydoğan lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünde tamamladıktan sonra ABD Toledo Üniversitesi Counselor Education and Supervision (Psikolojik Danışman Eğitimi ve Süpervizyon) bölümünde yüksek lisansını, Kent State Üniversitesi Counselor Education and Supervision bölümünde doktorasını tamamlamıştır. Aydoğan doktora eğitiminde Q metodunun psikolojik danışmanlık alanındaki en önemli savunucularından olan Dr. Marty Jencius ve Dr. Steve Brown ile birlikte çalışmalar yürütmüştür. Aydoğan Q metodunun yanı sıra kültüre duyarlı psikolojik danışma, ergenlikte kültürel kimliğin gelişimi, psikolojik danışman eğitiminde süpervizyon ve online psikolojik danışma gibi konularda çalışmalarına devam etmektedir.

ORCID No: 0000-0002-3197-4516

ÖN SÖZ

Ruh sağlığı hizmetlerinin önemli bir parçası olan psikolojik danışmanlık alanı psikoloji biliminin bir uygulama alanı olmasından dolayı verilen teorik eğitimler uygulama dersleri ile desteklenmektedir. Bu nedenle psikolojik danışman eğitimi için süpervizyon önemli bir dönüm noktasıdır. Son 40 yıllık süreçte dünyada süpervizyon ayrı bir uzmanlık alanı olarak kendine yer bulmuş ve son yıllarda ülkemizde konu ile ilgili akademik çalışmalar artmaya başlamıştır. Bununla birlikte Türkiyede halen süpervizyon ile ilgili yapılmış sınırlı sayıda bilimsel yayın olduğu söylenebilir. Bu çalışmalar ise doğaları gereği süpervizyonun belli bileşenleri üzerine odaklanmış ve süpervizyonu bütünsel olarak ele almamıştır. Psikolojik danışmanlık eğitiminde uluslararası kabul görmüş olan CACREP (The Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs) standartlarına göre süpervizyon verecek kişilerin süpervizyon verme üzerine eğitim alması gerekmektedir. Ayrıca doktora programlarında nasıl süpervizyon verileceğine dair zorunlu dersler olması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak ülkemizde bu konuda bir standart ya da akreditasyon bulunmamaktadır. Ülkemizde psikolojik danışmanlık alanında lisansüstü eğitim alan öğrenciler geleceğin süpervizörleri olacakları halde nasıl süpervizyon verecekleri ile ilgili formal bir eğitime tabi tutulmadıkları gibi konuyla ilgili yararlanabilecekleri bir kaynak kitaba da sahip değildirlir. Bu kapsamda “Psikolojik Danışman Eğitiminde Süpervizyon Kılavuzu” nun Türk alan yazınında bir ilk olduğu söylenebilir. “Psikolojik Danışman Eğitiminde Süpervizyon Kılavuzu” ile öncelikle süpervizör adaylarının ve tecrübesiz süpervizörlerin kaynak ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır. Ayrıca mevcut süpervizörlerin de yararlanabileceği bir kaynak oluşturulmuştur.

Bu kitapta öncelikle süpervizyon tanımlanmıştır. Ardından süpervizyon yaklaşım ve modelleri üzerine teorik bilgiler aktarılmış ve süpervizör rolleri ele alınmıştır. Kitapta ayrıca ülkemizde sınırlı sayıda araştırmaya konu olmuş kültüre duyarlı (çok kültürlü) süpervizyon konusuna yer verilmiştir. Tüm bu teorik bilgilerin ardından süpervizyon sürecinde kullanılan özgün yöntem ve teknikler detaylı olarak anlatılmıştır. Kitapta yer alan süpervizyon teknikleri oluşturulurken alan yazından yararlanıldığı gibi aynı zamanda TÜBİTAK 2219 desteği ile ABD ve Türkiyede yapılan süpervizyon gözlemlerinde başarılı bulunan ve örnek teşkil edilebilecek uygulamalara da yer verilmiştir. Son olarak okuyuculara örnek bir süpervizyon planı sunulmuş ve planda yer alan her bir oturum detaylı olarak anlatılmıştır. Oturumlarda kullanılacak materyaller ise ekler listesinde yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz..... v

Giriş 1

1. KISIM TEORİ

1. BÖLÜM: Süpervizyon Yaklaşım ve Modelleri..... 9

Kuram Temelli Süpervizyon Yaklaşımları..... 9

 Psikanalitik ve Psikodinamik Terapilerde Süpervizyon 9

 Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Süpervizyon 11

 Birey Merkezli Süpervizyon Yaklaşımı 12

 Gestalt Terapi Süpervizyon Yaklaşımı 12

Genel Süpervizyon Modelleri 13

 Mikrobeceri Süpervizyon Modeli 13

 Ayrıştırıcı Model 14

 Sistemler Yaklaşımı Modeli..... 16

 Bütünleşik Gelişimsel Süpervizyon Modeli 17

2. BÖLÜM: Süpervizör Roller..... 19

 Öğretmen..... 20

 Psikolojik Danışman 21

 Müşavir (Consultant)..... 22

 Vaka İnceleyicisi (Case Reviewer)..... 22

 Değerlendirici 22

 Mentor/Koç..... 22

 Yönetici/İdareci (Administrator)..... 23

 Süpervizör Rollerine İlişkin Genel Değerlendirme 23

3. BÖLÜM: Kültüre Duyarlı Süpervizyon 25

 Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Süreci 25

 Kültüre Duyarlı Süpervizyon 27

 Süpervizörün Kültür Konuşmasına Ön Ayak Olması (Broaching) 28

2. KISIM UYGULAMA

4. BÖLÜM: Süpervizyon Yöntem ve Teknikleri	33
Süpervizyon Yöntemleri	33
Grup Süpervizyonu	33
Bireysel Süpervizyon	35
Üçlü (Triadik) Süpervizyon	36
Süpervizyon Teknikleri.....	38
Ses ve Görüntü Kaydı	38
Danışma Oturumlarının Raporlanması.....	39
Süreç Notları	39
Yansıtma Takımı.....	39
Mikro Beceri	40
Kişilerarası Süreç Çağırışımı (Interpersonal Process Recall)	41
Rol Oynama	42
Model Olma	42
Deneyimsel Teknikler (Psikodrama, Empati Sandalyesi...).....	43
Metaforik Çizim Aktiviteleri	43
Metafotik Vaka Çizimi.....	43
Neredeyim Etkinliği.....	44
Terapotik Mektup.....	45
Bilinçli Farkındalık Uygulamaları.....	46
5. BÖLÜM: Süpervizyon Süreci Örneği	47
Süpervizyon Ders Programı.....	48
Örnek Oturum Planları.....	50
Ekler	65
EK 1. Süpervizyon Sözleşmesi	65
EK 2	68
EK 3	70
EK 4 Özbakım Çarkı.....	73
Kaynaklar	75

GİRİŞ

Türkiye’de psikolojik danışman eğitiminin tarihçesi yarım yüzyıldan biraz fazla bir zamanı kapsamaktadır. Psikolojik danışman yetiştirilmesine yönelik ilk programın açıldığı 1965 yılından bu zamana kadar psikolojik danışman eğitiminde önemli ilerlemeler gerçekleşmiştir (Doğan, 2000). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık programlarının sayısı giderek artmıştır. 2021 yılı itibarıyla, Türkiye’deki 100’e yakın üniversitede lisans düzeyinde program bulunmaktadır. Dahası pek çok üniversitede yüksek lisans ve doktora düzeyinde programlar mevcuttur. Psikolojik danışman yetiştirilmesine yönelik programların sayısındaki artış sadece nicelik açısından değerlendirilmemelidir. Bu süreçte, alanla ilgili bilgi ve literatür giderek zenginleşmiş, buna paralel olarak programlarda okutulan öğretim programları çeşitli zamanlarda güncellenmiş ve böylece yetiştirilen psikolojik danışmanların niteliği arttırılmaya çalışılmıştır. İlk zamanlar sadece okullarda istihdam edilen psikolojik danışmanlar günümüzde adalet, sosyal hizmet, endüstri, spor gibi çok çeşitli alanlarda hizmet sunmaktadırlar. Meslek yasası, mesleki kimlik, unvan ve haklar, akreditasyon, üniversitelerde bölünme ve farklı uzmanlık alanlarıyla ilgili programların açılması gibi konular ise güncel bir şekilde tartışılan, üzerinde çalışmalar yapılan konuların başında gelmektedir (Özyürek, 2019). Tüm bu konuların psikolojik danışman eğitimi ile ilişkisi bulunmaktadır.

Psikolojik danışman eğitiminin en genel amacı nitelikli psikolojik danışmanlar yetiştirilmesidir. Bu cümledeki “nitelikli psikolojik danışmanlar” ifadesi ile çok geniş bir yeterlikler/özellikler listesi kastedilmektedir. Örneğin, yeterli düzeyde psikolojik danışma becerilerine sahip olmak, bunları etkili bir şekilde kullanabilmek, güçlü bir mesleki kimlik anlayışına sahip olmak, çok kültürlülük anlayışını benimsemek, kişisel ve mesleki sınırlarının farkında olmak, etik değerlere sahip olmak, eleştirel düşünme becerisine sahip olmak, sürekli gelişim çabası içinde olmak nitelikli psikolojik danışmanların özelliklerinden sadece bazılarıdır. Psikolojik danışmanların bu ve benzeri yeterlikleri kazanmasında lisans ya da lisansüstü düzeyde aldıkları teorik ve uygulamalı derslerin payı büyüktür. Türkiye’deki rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarında da öğrenciler 4 yıl boyunca çeşitli teorik ve uygulamalı dersler almakta, her yıl yeterliklerini daha da arttırmaktadırlar. Uygulamalı derslerden biri olan bireyle psikolojik danışma uygulaması dersi lisans programlarının son sınıfında yer alan derslerden biridir. Bu ders kapsamında öğrencilerin ilk defa gerçek danışmanlarla psikolojik danışma

uygulamaları yapmaları beklenmektedir. Öğrenciler önceki yıllarda edindikleri teorik ve uygulamalı pek çok bilgiyi süpervizyon eşliğinde gerçek vakalara uygulama şansı yakalamaktadırlar. Bu ders kapsamında aldıkları süpervizyon sayesinde teorik bilgi eksikliklerini fark ederek gidermekte, uygulamalarına yönelik geri bildirim almakta ve psikolojik danışmanlığa yönelik yeni anlayışlar kazanmaktadırlar (Borders, 2014; Holloway, 1995). Bu nedenle bireyle psikolojik danışma uygulaması dersi ile bu ders kapsamında öğrencilere verilen süpervizyonun psikolojik danışma eğitimi açısından son derece önemli olduğu söylenebilir.

Süpervizyon aslında hukuk, tıp, mühendislik gibi pek çok alanda kullanılan bir terimdir ve kelime anlamı olarak kontrol etmek, denetlemek, izlemek anlamlarına gelmektedir (Merriam-Webster online dictionary, 2021). Psikolojik danışma süpervizyonu ise bilgi ve beceri açısından yetkin ve deneyimli bir uzmanın psikolojik danışma uygulamalarını sürekli olarak gözlemlediği ve değerlendirdiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Haynes ve diğerleri, 2003, s.3). Bernard ve Goodyear (2014, s. 9) ise süpervizyonu aynı uzmanlık alanındaki kıdemli bir kişi tarafından daha genç bir meslektaşına yönelik sunulan bir müdahale olarak tanımlamaktadırlar. Süpervizyon sürecinde süpervizör ile psikolojik danışman adayı belirli aralıklarla bir araya gelirler. Bu yönüyle süpervizyon kısa süreli bir müdahale olmaktan çok zamana yayılmış bir ilişki biçimidir. Bu süreç dışarıdan bakıldığında yalnızca süpervizör-psikolojik danışman arasındaki bir ilişki olarak görülebilir. Ancak süpervizyon aslında üçlü bir ilişki biçimidir. Süpervizör, psikolojik danışman ve danışan bu ilişki ağının temel öğelerini oluştururlar. Süpervizyon sürecinde bir yandan psikolojik danışman adayının mesleki gelişimi desteklenirken diğer yandan ise danışanın iyilik hali gözetilmektedir (Bernard ve Goodyear, 2014). Bu yönüyle süpervizyon benzersiz bir ilişki biçimini gerektirmektedir.

Süpervizörler psikolojik danışmanların uygulamalarını izleyip geri bildirim verirken onların mesleki gelişimlerini en üst seviyeye çıkarmayı, bağımsız şekilde psikolojik danışma yapacak düzeye ulaşmalarını amaçlarlar. Süpervizyon oturumlarında destekleyici ve sıcak bir öğrenme ortamı oluşturmaya çalışırlar. Süpervizyon süreci boyunca ilişki biçimi de değişir. Süpervizyon sürecinin başında daha yönlendirici bir yaklaşım söz konusu iken, psikolojik danışman adayı yeterli hale geldikçe süpervizör ve psikolojik danışman adayı arasındaki ilişki biçimi meslektaş ilişkisine dönüşmeye başlar (Stoltenberg ve McNeil, 1997). Ancak yine de süpervizyon ilişkisi eşitlikçi bir ilişki değildir. Değerlendirme süpervizyonun önemli bir bileşenidir ve süpervizyon ilişkisini de etkileyen bir unsurdur. Süpervizörler psikolojik danışmanların meslek uzmanı olarak görev yapabilmeleri için asgari

yeterlikleri sağlayıp sağlamadıklarını düzenli olarak denetlerler. Böylece süpervizyon ilişkisi hiyerarşik bir yapı gösterir.

Süpervizyon psikolojik danışman adayları açısından benzersiz bir öğrenme yaşantısıdır. Sıcak ve destekleyici bir öğrenme ortamı mesleğe adım atmak üzere olan psikolojik danışman adayları için güvenli bir liman işlevi görür. Psikolojik danışman adayları yalnız olmadıklarını görürler ve hem akranlarından hem de süpervizörlerinden geri bildirimler alırlar (Watkins, 1997). Daha önce edindikleri teorik bilgileri uygulamaya geçirirken, bunların özünü anlama ve yeni bakış açıları geliştirme fırsatı yakalarlar (Holloway, 1995). Bu süreç boyunca psikolojik danışma becerileri açısından çok daha yeterli hale gelirler. Süpervizyonda sadece vakalar ele alınmaz. Mesleki gelişim ve kimlik, mezuniyet sonrası gelişim, etik ve yasal konular, çok kültürlülük gibi konularda süpervizyon oturumlarında ele alınır. Süpervizörlerin izleme, değerlendirme ve denetleme işlevleri psikolojik danışman adaylarının ciddi hatalar yapmasına engel olur.

Gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde süpervizyonun hem psikolojik danışman adaylarına hem de danışanlara önemli katkıları olduğu görülmektedir. Örneğin süpervizyonun psikolojik danışman adaylarının mesleki kimlik gelişimlerini desteklediğini, teori ve uygulama açısından onları daha yeterli hale getirdiğini, psikolojik danışma yapmaya yönelik öz yetkinlik inançlarını desteklediğini gösteren pek çok çalışma bulunmaktadır (Atzinger ve diğerleri, 2014; Cashwell ve Dooley, 2001; Ogren ve Jonsson, 2003). Diğer taraftan süpervizyonun bu süreçte hizmet alan danışanlara da çeşitli katkıları olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin süpervizyonun danışan terklerini azalttığı/engellediği, danışanlarda psikolojik belirtileri azalttığı ve danışmadan memnuniyeti artırdığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Bambling ve diğerleri, 2006; Rast ve diğerleri, 2017)

Süpervizyon süreci sonunda hem psikolojik danışman adayı hem de danışanlar açısından olumlu sonuçların oluşması süpervizyonun niteliği ve etkililiği ile ilişkili bir konudur. Etkili bir süpervizyon süreci sonunda olumlu sonuçların ortaya çıkması beklenirken, tersi durumda ise olumsuz sonuçların beklenmesi doğaldır. Süpervizyonun hiyerarşik ilişki yapısı dikkate alındığında süpervizyonun niteliğinin büyük oranda süpervizör yeterlikleri, davranışları ve yaklaşım şekilleri ile ilişkili olduğu söylenebilir (Ramos-Sánchez ve diğerleri, 2002; White ve Queener, 2003). Danışmanlık becerileri açısından yetkin olma; süpervizyonun doğası, işlevi, süpervizyon yöntem ve teknikleri, değerlendirme şekilleri, süpervizyonda etik ve yasal konular hakkında bilgi sahibi olma; rol ve sorumlulukları süpervizyon sürecinin başında belirleme; açık ve ulaşılabilir hedefler belirleme; tutarlı ve objektif değerlendirme yapma, değerlendirme kriterlerini açık bir şekilde sunma,